

СТАН СФОРМОВАНOSTI ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ХУДОЖНИКІВ З ОСНОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

УДК 378.14:37.011.31:7.071.1

Іван Кириченко, Заслужений працівник культури України,
доцент кафедри графічних мистецтв, декан факультету образотворчого мистецтва
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, м. Київ

СТАН СФОРМОВАНOSTI ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ- ХУДОЖНИКІВ З ОСНОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

У статті визначено основні критерії формування творчих умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Встановлено та діагностовано рівні сформованості творчих умінь студентів педагогічних університетів на початкових етапах навчання основ образотворчої грамоти.

Ключові слова: стан сформованості творчих умінь, майбутні педагоги-художники, методика навчання основ образотворчої грамоти.

Лит. 9.

Іван Кириченко, Заслуженный работник культуры Украины,
доцент кафедры графических искусств, декан факультета изобразительного искусства
Национальной академии изобразительного искусства и архитектуры, г. Киев

СОСТОЯНИЕ СФОРМИРОВАННОСТИ ТВОРЧЕСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ХУДОЖНИКОВ ИЗ ОСНОВ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЙ ГРАМОТЫ

В статье определены основные критерии формирования творческих умений будущих учителей изобразительного искусства.

Установлено и диагностировано уровни сформированности творческих умений студентов педагогических университетов на начальных этапах обучения основам изобразительной грамоты.

Ключевые слова: состояние сформированности творческих умений, будущие педагоги-художники, методика обучения основам изобразительной грамоты.

Ivan Kyrychenko, Honored Worker of Culture of Ukraine Docent of Graphic Arts Department,
Dean of Visual Arts Faculty,
National Academy of Visual Arts and Architecture, Kyiv

STATE OF FORMATION OF CREATIVE SKILLS OF FUTURE TEACHER-ARTISTS IN FUNDAMENTALS OF GRAPHIC LITERACY

The article outlines the basic criteria for the formation of creative abilities of future teachers of art. Established diagnosed and level of skills of students of pedagogical universities in the early stages of learning the basics of graphic literacy.

Keywords: state formation of creative skills, future teachers, artists, graphic methods of teaching the basics of literacy.

Постановка проблеми. З метою вивчення стану навчання студентів основ образотворчої грамоти використовувалися такі методи:

- аналіз програм з малюнка, живопису та композиції у вищих педагогічних закладах, де готують вчителів образотворчого мистецтва для України та інших країн;
- аналіз педагогічної літератури з основ образотворчої грамоти у вищих навчальних закладах України та інших країн;
- аналіз навчально-методичної літератури;
- аналіз результатів образотворчої діяльності студентів.

Аналіз педагогічної літератури з основ образотворчої грамоти для вищих педагогічних закладів України показав, що із спеціальної

літератури в нашій країні є лише посібники для студентів спеціальності "Початкове навчання" (М.А. Кириченка, І.М. Кириченка "Основи образотворчої грамоти". – К.: Вища шк., 2002. – 190 с.; О.С. Красноголовець "Основи скульптури". – К.: Знання, 2008. – 171 с.).

Організація студентів на виконання творчих завдань з малюнка, живопису й композиції подавалася значною мірою в посібниках для студентів М.А. Кириченка [6], підручниках [5, 7], навчальних посібниках [3, 4], методичних таблицях (Малювання. I – VI класи. 4 серії: 169 таблиць, методичні вказівки до таблиць із малювання, обсяг 214 ст.).

Художньо-творча робота відображається в програмах для вищих педагогічних закладів, дисертаціях, навчальних посібниках з різних видів

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ХУДОЖНИКІВ З ОСНОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

образотворчої діяльності науковців України Є.А. Антоновича [1], М.П. Фіголя, Б.А. Шпільчака, Г.С. Гребенюк [2], В.Б. Григор'єва, І.В. Пастира, М.Ф. Солом'яного [8], К.В. Щербакової, А.В. Чебикіна [9], Л.В. Плазовська, В.М. Труш, К.С. Шалварова.

У літературі з образотворчого мистецтва, особливо для середніх і вищих навчальних закладів у країнах Західної Європи дедалі більше уваги приділяється розвитку творчих здібностей у підростаючого покоління. Відомий чеський педагог Йозеф Лунячек у роботі "Основи зображення з натури", розкриваючи значення малювання, значний акцент зробив на розвитку творчого мислення, уяви та просторової уяви в молоді.

Формуванню творчих умінь у молоді в процесі образотворчої діяльності приділяють значну увагу педагоги Італії. Так, М.К. Претте, А. Копальдо в курсі художнього виховання "Творчість і вираження" розкривають і розвивають, закладені в кожній дитині з народження, потенційні творчі здібності незалежно від того, в якому напрямі вони розвиватимуться, коли дитина стане дорослою. Автори пропонують активізувати творчу діяльність, створюючи твори графіки, живопису й пластичного мистецтва, багато уваги приділяють виконанню робіт різними художніми техніками, що дає змогу виявити потенційні можливості учнів, їхні природні нахили до певного виду образотворчого мистецтва.

Цінною для нас є книжка Волта Ріда "Фігура. Методика малювання й побудови". Волт Рід спирає свою книгу на методику навчання, розроблену професорсько-викладацьким складом Школи славних художників (Famous Artist School), де він викладав протягом п'ятнадцяти років.

Аналіз практики й пошукове дослідження показали, що педагогічне керівництво образотворчою діяльністю спрямовується здебільшого на досягнення зображувальної грамотності в результатах діяльності студентів і майже не формує в них уміння створювати композиції (сюжетні, декоративні), що сприяє закріпленню закономірностей малюнка, живопису й композиції, вчить відчувати композицію в довірлі, мистецтві.

Не передбачається розвиток у першокурсників і вміння самостійно обирати сюжет, створювати композиції, тобто студенти штучно позбавляються формування творчих умінь. Формування їх має відбуватися паралельно з опануванням наукових знань і практичних умінь, передбачати не лише здійснення освітніх завдань, а й творче пізнання в навчально-виховному процесі.

Формуванню в студентів уміння створювати

сюжетні й декоративні композиції не приділяється увага ні на методичних об'єднаннях педагогів, ні в пресі. Ці питання не розглядались ні з теоретичного погляду, ні у площині вивчення досвіду роботи передових практичних працівників.

Для виявлення творчих умінь у процесі виконання малюнка, акварельного живопису ми проаналізували кваліфікаційні контрольні роботи (ККР), що проводилися згідно з планами Міністерства освіти і науки України та ректорату НПУ імені М.П. Драгоманова. У цих роботах студенти виконували різні програмові завдання, зокрема натюрморти, портрети людини олівцем, акварельними фарбами та іншими художніми матеріалами, на 1 – 2-му курсах педагогічного факультету та завдання з методики образотворчого мистецтва.

З проведеного аналізу ККР ми дійшли висновку про необхідність використання новітніх методів навчання, які з перших етапів малювання сприяли б формуванню в студентів образного мислення, емоційної чутливості, вмінню використовувати знання основ образотворчої грамоти в процесі створення художнього образу за власним задумом. Формування творчих умінь у студентів на початковій стадії навчання образотворчої грамоти є не лише посильним, а й необхідним завданням, яке сприяло б формуванню творчої особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Виразність – особлива категорія якості зображення, що характеризує об'єкт малювання, доводить її безпосередню належність до художньо-образної сторони малюнка й водночас підтверджує її зв'язок з грамотністю композиції. Керівна дія викладача спрямовується здебільшого на результат грамотності малювання студентів і не передбачає цілеспрямованого формування в них творчих умінь щодо виконання завдання з прагненням художньо-образного вирішення зображуваних предметів.

Щоб підвищити ефективність формування творчих умінь студентів на початкових етапах малюнка, живопису й композиції, доцільно композиційні завдання розв'язувати частково за рахунок домашніх завдань, пов'язуючи їх із творчою композиційною роботою з живопису, малюнка.

Отже, врахування стану навчання студентів основ образотворчої грамоти в практиці педагогічних факультетів дає підставу, для таких висновків:

- брак підручників, посібників, довершених програм, методичних вказівок і порад з основ образотворчої грамоти, спрямованих на

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ХУДОЖНИКІВ З ОСНОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

формування творчих умінь у студентів спеціальності “Вчитель початкових класів та образотворчого мистецтва”, певною мірою не дає змоги формувати взаємопов’язані навчально-творчі уміння;

- у процесі вивчення основ образотворчої грамоти творчі вміння мають формуватися паралельно та одночасно з набуттям наукових знань і практичних умінь, доповнюючи одне одного;

- деякі педагоги недооцінюють формування творчих умінь у процесі виконання академічних завдань з малюнка, живопису й композиції на 1 – 2-му курсах, які є початком активного формування творчих, навчальних і педагогічних умінь, коли закладається фундамент формування художньо-образного, емоційного вирішення завдань, потрібних для формування особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва;

- не надається належної уваги створенню педагогічних умов для формування творчих умінь із основ образотворчої грамоти.

Головною причиною такого стану, на наш погляд, є недооцінення творчих умінь у навчально-виховному процесі, що гальмує формування особистості майбутнього творчого наставника молодого покоління.

Для визначення вихідного рівня формування творчих умінь студентів першого курсу педагогічного факультету із спеціальності “Початкове навчання та образотворче мистецтво” стаціонарного навчання використано вступні екзаменаційні роботи (малюнок з натури “Портрет гіпсового зліпка античної голови”) та виконані на початку навчального року живопис з натури аквареллю “Натюрморт”, композицію на тему “Літо”. Аналіз робіт проводили кілька разів за єдиними критеріями, розробленими нами, що сприяло розробленню системи завдань, спрямованої на формування творчих умінь у студентів.

За результатами аналізу джерел з методики підготовки вчителів образотворчого мистецтва (Є.А. Антонович, Г.В. Беда, С.Л. Бучинський, М.А. Кириченко, І.М. Мужикова, С.В. Коновець, М.М. Ростовцев, М.І. Резніченко, Н.М. Сокольникова); навчання курсу композиції (О.Л. Голубєва, О.О. Кайдановська, М.О. Пічкур, В.Г. Щербина, Є.В. Шорохов), психології творчості (В.В. Вдовиченко, В.І. Даниленко, В.С. Кузін, В.А. Роменець, І.П. Маноха, В.І. Шубін), визначено критерії для діагностики стану сформованості творчих умінь студентів у процесі навчання основ образотворчої грамоти, виявлено їх ознаки та обґрунтовано рівневу характеристику їх сформованості.

Стан сформованості творчих умінь на початковому етапі навчання студентів основ Молодь і ринок №1 (120), 2015

образотворчої грамоти визначається за такими критеріями: малюнок, конструктивна, побутова, художня образність, емоційна виразність, композиція, техніка виконання.

Малюнок – це критерій, який допомагає визначити рівні набутих знань і творчих умінь майбутніх вчителів образотворчого мистецтва з графічної, живописної, композиційної грамотності в галузі основ образотворчої грамоти. Ознаками сформованості творчих умінь за цим критерієм є: усвідомлення того, що виконаний малюнок має давати повніше уявлення про натуру (об’єкт), її форму, пластику, пропорції, що малюнок є не тільки самостійним видом мистецтва, й основою для живопису; розуміння будови форми, законів світлотіні, перспективи; оволодіння термінологією образотворчого мистецтва; розуміння ролі образотворчих засобів у створенні художнього малюнка; виявлення творчих умінь стилізувати форму і трансформувати, а також створювати малюнок за законами краси, як первинної фіксації творчого задуму художника; здатність до прояву творчості в образотворчій діяльності.

Конструктивна побудова, критерій який відображає вміння студентів визначити пропорції, виявити форму, передати узагальнення. Сформованість творчих умінь на основі образотворчої грамоти за критерієм “конструктивна побудова” характеризують: володіння основами образотворчої грамоти та засобами вираження конструктивної побудови предмета; використання творчих умінь стилізації й трансформації форми для передавання конструктивної побудови предмета; вміння підпорядковувати розміри всіх частин зображуваного предмета відповідно одна до одної й до цілого; відчуття пропорції, як одного з основних елементів у процесі малювання; здатність до самостійного передавання конструктивної побудови предмета.

Художня образність відображає: правильність komponування зображення щодо формату; виявлення теоретичних знань із композиції та виявлення сюжетно-композиційного центру (головного) формою, кольором тощо; прагнення передавання загального характеру форми; володіння творчими вміннями стилізації та трансформації форми як засобом вираження художньої образності; передавання художньої цілісності графічними або живописними засобами на завершальній стадії; відгук студентів у процесі обговорення виконаних студентами робіт щодо використання творчих умінь у створенні художнього образу; яскравість та виразність образу; здатність до самостійного передавання художньої образності; якість використання

СТАН СФОРМОВАНOSTI ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ХУДОЖНИКІВ З ОСНОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

образотворчих технік і матеріалів; усвідомлення естетичної цінності художнього образу.

Емоційна виразність. Основні характеристики цього критерію такі: взаємовідповідність теми й художнього методу зображення; використання образотворчих засобів, які допомагають показати пластичну форму предмета, його рельєф, положення в просторі, виразність графічної й живописної техніки виконання; передавання динаміки, внутрішнього руху або стану предметів зображення; використання творчих умінь для вираження й передавання особистого ставлення до зображуваного (стилізація, пропорційне співвідношення, трансформація і виразність, форми, тон, колір, світлотінь).

Композиційний критерій відображає здатність до композиційної творчості в образотворчій діяльності, зацікавленість творчим процесом та наявність внутрішньої готовності до творчості. Сформованість творчих умінь за критерієм "композиція" визначають за такими ознаками: глибина закріплення теоретичних знань із композицій практичне використання основних законів композиції (закони цілості, контрастів, новизни й підпорядкування всіх засобів композиції ідейному задуму) та засобів композиції в процесі створення власних нових, творчих композицій; уміння здійснювати композиційний аналіз творів художників та робіт однокурсників; уміння визначати особливості виражальних засобів у образотворчій та художньо-педагогічній діяльності.

Техніка виконання визначається за такими ознаками: готовність студентів технічно грамотно володіти різними графічними й живописними техніками та художніми матеріалами у створенні художніх образів композиції; використання традиційних і нетрадиційних графічних і живописних технік у творчій роботі під час стилізації форми і трансформації; уміння перетворювати композиційні кольорові завдання на декоративні (мозаїка, вітраж); володіння технікою естампної графіки.

Згідно з розробленими критеріями та ознаками діагностування творчих умінь студентів на початкових етапах навчання основ образотворчої грамоти встановлено три рівні їх сформованості: високий, середній, низький.

Низький рівень сформованості в студентів творчих умінь характеризують: поверховість знань з основ образотворчої грамоти, техніки естампної графіки, та відсутність єдності образотворчих і творчих умінь у процесі виконання творчих завдань; примітивність зображень; невпевненість у створенні творчої композиції, передавання конструктивної побудови, пропорції форми; невикористання таких творчих умінь, як уміння

стилізувати форму, уміння трансформувати її; відсутність орієнтації на творчий аспект малюнка, на узагальнення, абстрагування форми зображуваного, виділення головного; недооцінення естетичної виразності образів.

Середній рівень сформованості в студентів творчих умінь із основ образотворчої грамоти характеризують: розуміння змісту творчих завдань та мети їх виконання; бажання оволодіти основами образотворчої грамоти й творчими уміннями щодо створення творчих композицій; розуміння образотворчої термінології; використання виражальних можливостей графічних і живописних технік та матеріалів у створенні виразних художніх образів і творчих композицій; орієнтація на використання в процесі виконання творчих завдань таких творчих умінь, як стилізація форми і трансформація; бажання створювати творчі композиції за законами образотворчої грамоти; здатність бачити композиційні особливості в явищах довкілля; поверхові знання вікових та психологічних особливостей учнів.

Високий рівень сформованості в студентів творчих умінь з основ образотворчої грамоти характеризують: володіння термінологією основ образотворчої грамоти та її використання; ґрунтовність знань щодо змісту, мети виконання творчих завдань із малюнка, живопису, композиції; розуміння методики формування творчих умінь у процесі навчання основ образотворчої грамоти; обізнаність із конструктивною побудовою форми композиційних об'єктів, які будуть зображатися; потреби, мотиви, бажання у створенні виразних художніх образів через стилізацію форми та трансформацію; творчий підхід до використання законів композиції, правил, прийомів і засобів щодо створення виразних, нових, творчих композицій; бачення композиції в явищах довкілля та визначення особливості виражальних засобів у конкретному явищі, предметі; бажання виконувати композицію в техніці естампної графіки різними художніми техніками; усвідомлення значення творчих умінь для власного творчого розвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва із розвитку гармонійної особистості учня.

Отже, підсумовуючи стан сформованості творчих умінь майбутніх педагогів-художників доходимо таких висновків:

- до вступу на педагогічний факультет більшість студентів орієнтувалася переважно на здобуття умінь і навичок роботи, на формування зображувальних умінь за очевидного відставання творчих умінь (на академічних заняттях з малюнка та живопису);

- студенти першого курсу, починаючи вивчати

Д. ГНАТЮК – ГОРДІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
(до 90-річчя від дня народження)

курси “Малюнок” і “Живопис” (“Композиція” – з шостого семестру), майже не мали уявлення про єдність навчальних і творчих умінь у процесі навчання.

Аналіз сформованості творчих умінь дає можливість не лише виявити найслабші місця у виконанні навчальних та творчих завдань, а й створити належні педагогічні умови, розробити систему попередніх вправ із формування в студентів творчих умінь у процесі виконання завдань з малюнка, живопису і композиції на початкових етапах навчання.

1. Антонович Є.А. Естетичне виховання підлітків засобами народного образотворчого мистецтва: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 – Івано-Франківськ, 1997. – 24 с.

2. Гребенюк Г.С. Основи композиції та рисунок. – К.: Техніка, 1997. – 320 с.

3. Кириченко М.А. Альбом з образотворчого мистецтва для 1 – 3 класів. – К.: Рад. шк., 1990. – 80 с.

4. Кириченко М.А. Вчіться малювати. – К.: Рад. шк., 1990. – 116 с.

5. Кириченко М.А. Образотворче мистецтво. Підручник для 3 (2) класу початкової школи. – К.: Освіта, 1997. – 128 с.

6. Кириченко М.А., Кириченко І.М. Основи образотворчої граматики. – К.: Вища шк., 2002. – 190 с.

7. Проців В.І., Кириченко М.А., Щербакова К.В. Образотворче мистецтво. 1 – 3 класи. – К.: Рад. шк., 1982. – 160 с.

8. Солом'яний М.Ф. Вчіться малювати 6 клас. – К.: Рад. шк., 1982. – 63 с.

9. Чебикін А.В. Академія мистецтв України: сьогодні і перспективи// Мистецькі обрії. – К.: Компас, 1999. – С. 11 – 24.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2015

УДК 78.071.1(477)(092)

Богдан Щурик, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Д. ГНАТЮК – ГОРДІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
(до 90-річчя від дня народження)

Стаття присвячена аналізу творчого шляху та видів діяльності видатного українського співака Дмитра Гнатюка. Оглядом окреслено інтерпретацію митцем українських народних пісень, вокальних творів різних композиторів та партій в операх українських й зарубіжних композиторів.

Ключові слова: українська народна пісня, арія, опера, творчість, оперна партія.

Літ. 4.

Богдан Щурик, доцент кафедри народних музикальних інструментів та вокала
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

Д.ГНАТЮК – ГОРДОСТЬ УКРАИНСКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ
(к 90-летию со дня рождения)

Статья посвящена анализу творческого пути и видов деятельности выдающегося украинского певца Дмитрия Гнатюка. Обзорно обозначена интерпретация художником украинских народных песен, вокальных произведений разных композиторов и партий в операх украинских и зарубежных композиторов.

Ключевые слова: украинская народная песня, ария, опера, творчество, оперная партия.

Bohdan Schuryk, Docent of Folk Musical Instruments and Vocals Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

DMYTRO HNATYUK – THE PRIDE OF UKRAINIAN MUSICAL CULTURE
(on the 90-th anniversary of the birth)

This article is dedicated to the analysis of the creative way and kinds of activity of the outstanding Ukrainian singer Dmytro Hnatiuk. It is outlined the artist's interpretation of the Ukrainian folk songs, vocal works of various composers and parts in the operas of the Ukrainian and foreign composers.

Keywords: Ukrainian folk song, aria, opera, creative, opera part.

Актуальність статті варто мотивувати наступним чином: дуже мало є досліджень, матеріалів, котрі б висвітлювали особистості видатних і талановитих

співаків сучасності, їх виконавську майстерність та інтерпретацію ними музичних творів.

Мета статті. Навчальний процес на музично-педагогічному факультеті має бути спрямований